

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЕКСПОРТУ Й ІМПОРТУ ТОВАРІВ ЯК ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Подається аналітична оцінка деяких зовнішніх факторів формування конкурентоспроможності національної економіки, а саме експорту та імпорту товарів України у регіональному розрізі за 2009-2010 роки, підтримуючи тезу про те, що ключовою ланкою у вирішенні питання конкурентоспроможності країни є її регіони. Автор обґрунтовує ідею поділу адміністративно-територіальних одиниць на територіально-промислові райони, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності національної економіки в цілому.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентоспроможність національної економіки, глобалізація, конкурентоспроможність регіону, експорт та імпорт товарів.

Постановка проблеми. Глобалізація відкриває перед людством величезні можливості для розширення масштабів обміну товарами, послугами, інформацією, технологіями і капіталом, взаємодії в гуманітарній сфері та духовного збагачення особистості. В умовах глобалізації, поглиблення міжнародного поділу праці та кооперування Україна входить до системи світового господарства як країна з високим рівнем відкритості економіки, що передбачає розширення взаємозв'язків з іншими країнами.

Внаслідок існування тісного зв'язку між розвитком економіки та рівнем життя у суспільстві регулювання економічного механізму має пов'язуватися з удосконаленням методів, що надають розвитку нового поштовху. А отже, створення умов підвищення конкурентоспроможності (далі - КСП) економіки є одним із головних факторів забезпечення високого рівня життя нації. Водночас підвищення добробуту нації на основі високого рівня конкурентоспроможності є не тільки основною метою уряду, а й загальнонаціональним завданням, до вирішення якого мають бути залучені всі верстви українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню та аналізу цих питань присвячено значну кількість наукових досліджень у світовій економічній літературі та робіт вітчизняних авторів. Відомими західними фахівцями, центральноевропейськими дослідниками у сфері забезпечення КСП, зокрема, зважаючи на реалії транзитивних економік, є А. Аслунд, П. Брентон, Дж. Стіглиць, Я. Корнаї, Р. Лукас, П. Лукач, Д. Нордт, М. Портер, Дж. Сакс, В. Скотт, Р. Солоу, Н. Стерн, М. Тодаро.

Ці питання, а також практичні завдання підвищення КСП національної економіки України висвітлювалися у працях вітчизняних дослідників: О. Білоруса, В. Будкіна, І. Бураковського, О.

Власюка, М. Дудченка, В. Єременка, А. Кредісова, Д. Лук'яненко, В. Новицького, В. Онищенко, Є. Панченка, Т. Панфілової, Ю. Пахомова, А. Поручника, В. Рокочої, А. Румянцева, В. Сіденка, А. Філіпенка та інших.

Нерозв'язані раніше частини загальної проблеми. Водночас, хоча проведені дослідження розкривають чимало важливих теоретичних питань конкурентоспроможності в умовах сучасної глобалізації, особливостей практичних методів регулювання національних механізмів відтворення та комерційної діяльності, зокрема за умов транзитивної економіки, відчувається потреба в осмисленні ролі зовнішніх факторів забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації та в обґрунтуванні практичних кроків для зростання конкурентоспроможності регіонів країни та національної економіки в цілому.

Формулювання цілей статті. В умовах кризи для країн, що розвиваються, таких як Україна, важливим стає посилення конкурентної боротьби за світові фінансові ресурси. Очевидно, що країни, які зможуть запропонувати найбільш конкурентне економічне середовище для залучення міжнародного капіталу, матимуть більше можливостей вийти з кризи першими і з відносно меншими втратами.

КСП національної економіки утворюється під впливом низки чинників. Створення політично стабільного суспільства та ефективно функціонуючої економіки неможливі без подолання відмінностей в рівнях розвитку різних регіонів України: західних і східних, промислових і аграрних.

КСП економіки країни є наслідком КСП її регіонів, яку можна визначити як їхню здатність тривалий час реалізовувати власні та залучені можливості для розвитку на сучасній технологічній основі, забезпечуючи внутрішній та

глобальний ринок товарами і послугами відповідної якості [1].

Перспективи зовнішньоекономічного розвитку розглядаються нами з огляду на експортний потенціал країни, який визначає її конкурентні переваги на світовому ринку. Експортний потенціал країни в цілому складається з експортних потенціалів окремих регіонів, що є активними самостійними структурними одиницями у зовнішньоекономічних відносинах. Вони визначають не лише забезпеченість національної економіки ресурсами, а й здатність системи до розвитку на базі наявних ресурсів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Аналіз показників експорту та імпорту товарів свідчить, що Україна загалом та її регіони зокрема з року в рік нарощують обсяги зовнішньої торгівлі. Саме експортні позиції, на нашу думку, є вагомою складовою поточного рівня конкурентоспроможності економіки України.

Слід зауважити, що всі параметри регіонів аналізувались у % до загального підсумку по Україні, а також на душу населення, за 2009 та 2010 роки. Для додаткового аналізу даних, у рамках дослідження за конкретним фактором, можна класифікувати регіони України за групами А, В, С, D, Е у спадному порядку і результати зіставити з аграрно-промисловою характеристикою кожного регіону. Діапазони показників у % до загальних підсумків по Україні для визначення груп, до яких належать різні регіони України, наступні: група А - понад 9%, група В - 4-9%, група С - 2-4%, група D - 1-2%, група Е - 0-1%.

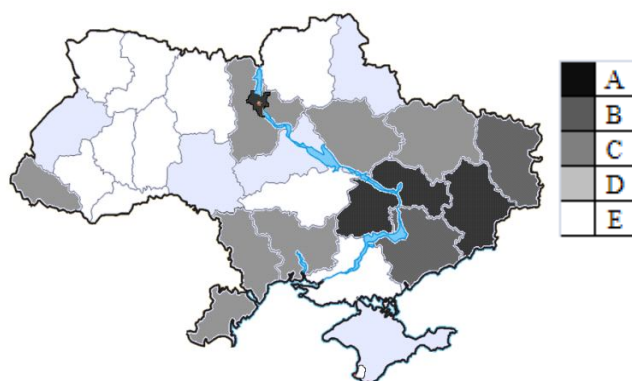

Рис. 1 Розподіл регіонів України за експортом товарів у % до загального підсумку за 2009 р.

За питомою вагою (далі - ПВ) у загальному обсязі експорту товарів у 2009-2010 рр. найкращі показники належать промисловим регіонам України, а саме: Донецькій обл. - 25,5% у 2010 р. і 23,5% у 2009 р., Дніпропетровській - 15,6% у 2010 р. і 17,2% у 2009 р., м. Києву - 13,8% у 2010 р. і 13,1% у 2009 р. З аграрно-промислових і аграрних областей найвищі позиції за даним фактором займають Закарпатська обл. - 11 місце, 2,2%, Сумська - 13 місце, 1,5%, Вінницька - 16 місце, 1,1% (табл. 1) [2].

На Чернівецьку обл. у 2010 р. припадають 0,2% загального обсягу експорту товарів, що утричі менше від сусідньої Хмельницької обл. (0,6%), у 4 рази - Житомирської обл. (0,8%), в 11 разів - Закарпатської (2,2%) і у понад 127 разів - Донецької (25,5%). З рис. 1-2 видно, що найбільше експортують східні, деякі центральні та деякі південні регіони.

У 2010 р. в порівнянні з 2009 р. суттєво покращили свою ситуацію відносно інших областей: Дніпропетровська обл. - на 2,5% (з 13,1% до 15,6%) та Луганська обл. - на 1,7% (з 4,8% до 6,5%). Значного зниження результатів зазнали м. Київ - на 3,4% (з 17,2% до 13,8%) та Миколаївська обл. - на 0,8% (з 3,9% до 3,1%). Доцільно підкреслити, що 54,9% українського експорту товарів за 2010 р. (у 2009 р. - 53,8%) реалізувалися трьома потужними промисловими регіонами-експортерами: Донецька і Дніпропетровська області та м. Київ. Тільки 45,1% експорту товарів припадають на інші 24 регіони України.

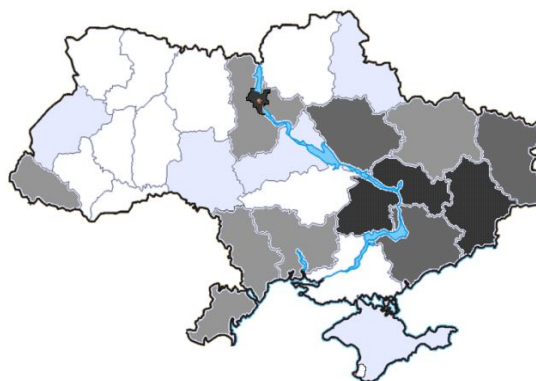

Рис. 2 Розподіл регіонів України за експортом товарів у % до загального підсумку за 2010 р.

Експорт та імпорт товарів на душу населення і у питомій вазі в розрізі регіонів України за 2009-2010 рр.

№	Область/Регіон	Експорт товарів				Імпорт товарів			
		2009		2010		2009		2010	
		ПВ, %	дол. США/чол.	ПВ, %	дол. США/чол.	ПВ, %	дол. США/чол.	ПВ, %	дол. США/чол.
1.	АР Крим	1,1	216,6	1,1	286,9	0,4	95,4	0,5	166,4
2.	Вінницька	1,2	290,2	1,1	345,1	0,6	159,3	0,6	210,3
3.	Волинська	0,8	307,7	0,8	419,2	0,9	412,6	0,9	551,9
4.	Дніпропетровська	13,1	1549,5	15,6	2404,3	7,9	1069,0	8,9	1614,8
5.	Донецька	23,5	2089,4	25,5	2961	4,3	433,4	5,1	692,0
6.	Житомирська	0,9	282,9	0,8	307,9	0,9	309,9	0,7	334,9
7.	Закарпатська	2,4	751,1	2,2	927,2	2,1	765,5	2,2	1081,1
8.	Запорізька	6,8	1499,6	6,2	1782,0	2,5	632,9	2,2	756,7
9.	Івано-Франківська	0,8	243,4	1,0	367,9	0,6	185,6	1,1	472,5
10.	м. Київ	17,2	2450,6	13,8	2538,2	45,2	7369,2	42,7	9267,3
11.	Київська	2,6	605,9	2,5	758,0	4,8	1262,3	5,0	1757,2
12.	Кіровоградська	0,6	246,9	0,7	333,5	0,3	145,5	0,3	185,6
13.	Луганська	4,8	816,1	6,5	1450,8	1,6	319,4	1,8	488,4
14.	Львівська	2,0	311,4	1,9	382,9	3,6	636,4	3,3	797,1
15.	Миколаївська	3,9	1288,3	3,1	1349,7	1,7	662,0	1,4	731,9
16.	Одеська	3,6	604,4	3,3	705,2	5,7	1087,8	5,8	1473,7
17.	Полтавська	3,8	843,2	4,3	1491,9	1,3	398,2	1,8	716,6
18.	Рівненська	3,2	279,9	0,8	344,1	0,6	224,5	0,7	380,1
19.	м. Севастополь	0,2	243,1	0,2	256,3	0,1	144,5	0,1	167,0
20.	Сумська	1,8	607,1	1,5	642,7	0,9	331,7	0,8	404,6
21.	Тернопільська	0,3	117,8	0,3	121,2	0,4	164,6	0,3	193,5
22.	Харківська	3,3	472,0	2,8	520,2	3,2	524,0	3,0	665,7
23.	Херсонська	0,9	321,3	0,7	322,0	0,3	114,1	0,3	148,1
24.	Хмельницька	0,6	184,6	0,6	219,7	0,6	206,6	0,8	346,2
25.	Черкаська	1,3	413,3	1,3	523,3	0,7	261,9	0,6	294,4
26.	Чернівецька	0,3	132,5	0,2	115,0	0,2	115,4	0,2	125,1
27.	Чернігівська	0,7	267,8	0,6	295,7	0,7	291,9	0,6	346,7
	Україна	100,0	863,6	100,0	1123,5	100,0	988,5	100,0	1326,8

За даними табл. 1 за ПВ у загальному обсязі імпорту товарів по Україні лідирують м. Київ - 42,7% у 2010 р. і 45,7% у 2009 р., Дніпропетровська - 8,9% у 2010 р. і 7,9% у 2009 р. і Одеська області - 5,8% у 2010 р. і 5,7% у 2009 р. За дослідженим фактором найкращі результати належать промисловим та промислово-аграрним областям. З групи аграрних та аграрно-промислових найвищу позицію у рейтингу займає Закарпатська обл. - 8 місце, 2,2% у 2010 р. і 2,1% у 2009 р. З рис. 3-4 випливає, що переважну частку товарів імпортують східні регіони, Київська обл. та м. Київ, Одеська обл. і деякі західні регіони (Закарпатська та Львівська області).

Як за ПВ, так і за показником на душу населення, найбільшими експортерами товарів є м. Київ, Дніпропетровська і Донецька області. У рейтингу за експортом товарів на душу населення лідерами є промислові регіони, переважно східні та деякі південні області України (рис. 5). Із західних регіонів найкращі результати показує Закарпатська обл. - 8 місце.

З табл. 1 видно, що у 2010 р. відносно 2009 р. по всій Україні різко зросли показники експорту товарів на душу населення. Середній показник по Україні збільшився на 30,1% - з 863,6 дол. США/чол. до 1123,5 дол. США/чол. Значні зміни у сторону зростання відбулись у показниках

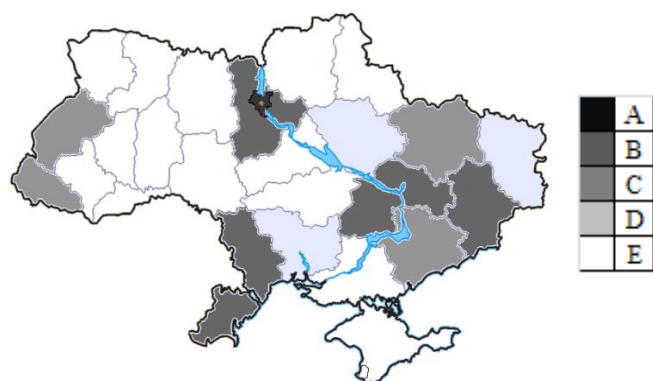

Рис. 3 Розподіл регіонів України за імпортом товарів у % до загального підсумку за 2009 р.

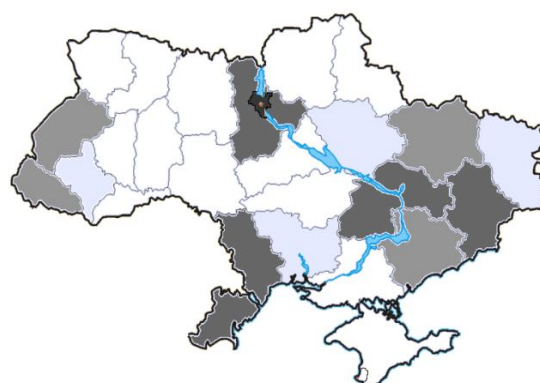

Рис. 4 Розподіл регіонів України за імпортом товарів у % до загального підсумку за 2010 р.

Луганської обл. - 77,8% (з 816,1 до 1450,8 дол. США/чол.) і Полтавської обл. - 76,9% (з 843,2 до 1491,9 дол. США/чол.). Від'ємний темп приросту був зареєстрований лише у Чернівецькій обл. - 13,2% (з 132,5 до 115,0 дол. США/чол.).

Цікаво, що у сумі останні в рейтингу 11 областей експортують товари на душу населення на рівні Донецької обл. - 2961,0 дол. США/чол. Слід звернути увагу, що прикордонна Чернівецька обл., яка за аналізованим фактором займає останню позицію, зареєструвала показник (115,0 дол. США/чол.) у 2,5 рази менший АР Крим, у 6,1 рази - Одеської обл., у 8,1 разів - Закарпатської обл., у 20,9 разів - Дніпропетровської обл.

Лідерами рейтингу за імпортом товарів на душу населення є місто Київ (9267,3 дол. США/чол.), Київська (1757,2 дол. США/чол.), Дніпропетровська (1614,8 дол. США/чол.) та Одеська області (1473,7 дол. США/чол.). Із аграрних регіонів найкращі результати показують Закарпатська та Волинська області - 1081,1 дол. США/чол. та 551,0 дол. США/чол. відповідно. Чернівецька обл. займає 27 позицію, упавши з 25 позиції у 2009 р., з показником 125,1 дол. США/чол. Сума останніх 8-ми регіонів у рейтингу за імпортом товарів на душу населення близька до результату Одеської обл., яка займає 4 місце, - 1473,7 дол. США/чол.

Розглянувши табл. 1, можна помітити, що імпорт товарів на душу населення суттєво зріс в усіх регіонах. Середній показник по Україні збільшився на 34,2% у 2010 р. в порівнянні з 2009 р. (з 988,5 до 1326,8 дол. США/чол.). Значні зміни у сторону зростання показали такі області як Івано-Франківська - на 154,7% (з 185,6 до 472,5 дол. США/чол.) та Полтавська - на 79,9% (з 398,2 до 716,6 дол. США/чол.). Найменші темпи приросту аналізованого показника мають Житомирська - 8,0% (з 309,9 до 334,9 дол. США/

чол.) та Чернівецька області - 8,3% (з 115,4 до 125,1 дол. США/чол.).

Розрахунки (табл. 1) та рис. 6 доводять, що найбільшими імпортерами товарів на душу населення є більшість східних регіонів, деякі південні регіони - Одеська та Миколаївська області, центральні - Київська обл. та м. Київ, а також деякі західні регіони - Закарпатська та Львівська області.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як бачимо, три промислові регіони України, а саме Донецька і Дніпропетровська області та м. Київ, у 2010 р. реалізували 54,9% експорту товарів (у 2009 р. - 53,8%). Трійка лідерів також очолює рейтинг за експортом на душу населення. Водночас, 42,7% імпорту товарів 2010 р. і 45,2% 2009 р. припадає тільки на місто Київ. За результатами аналізу можемо констатувати, що зовнішньоекономічна динаміка регіонів визначається переважно товарними потоками, оскільки експорт послуг у структурі зовнішньої торгівлі для переважної більшості областей досить незначний. Дослідження продемонструвало, що в Україні досить чітко утримуються стійкі експортно-імпортні взаємозв'язки: області-найкрупніші експортери одночасно є найбільшими імпортерами у країні. Розрахунки, здійснені нами, також вказують на значні відмінності в експортних спроможностях окремих областей України.

Як і кожна країна світу, Україна являє собою територіально-просторову сукупність окремих регіонів різного рівня, що мають стійкі зовнішні та внутрішні зв'язки, які перебувають у постійному русі. Регіони мають неоднорідний ресурсний потенціал і різну структуру економіки, що зумовлює відмінності в рівні життя населення України. Регіональні диспропорції мають місце в багатьох країнах світу, у тому числі й розвинених.

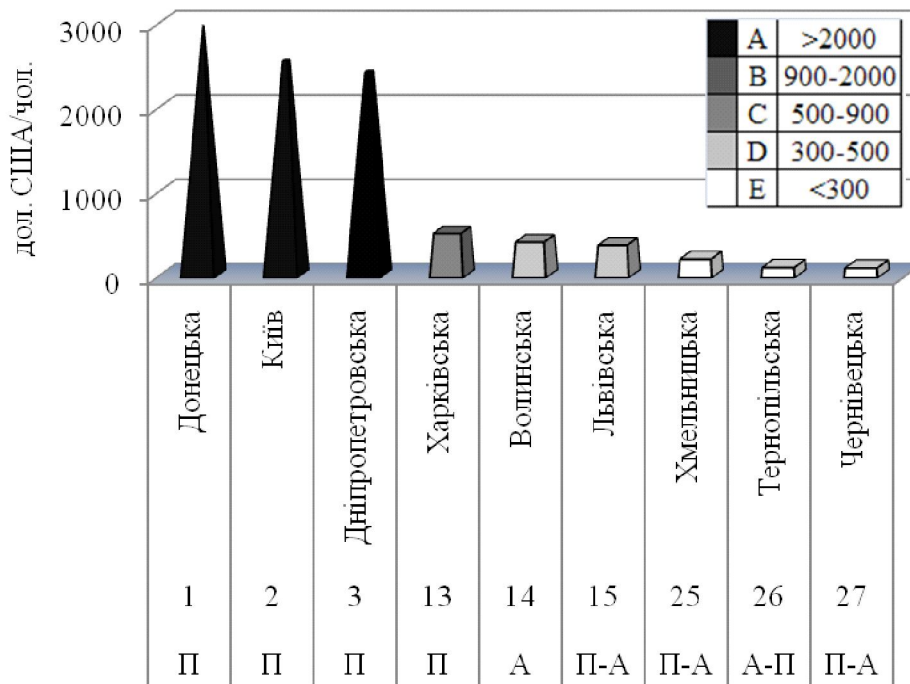

Рис. 5 Експорт товарів на душу населення у регіонах, які займають лідируючі, середні та найнижчі позиції, за 2010 р.

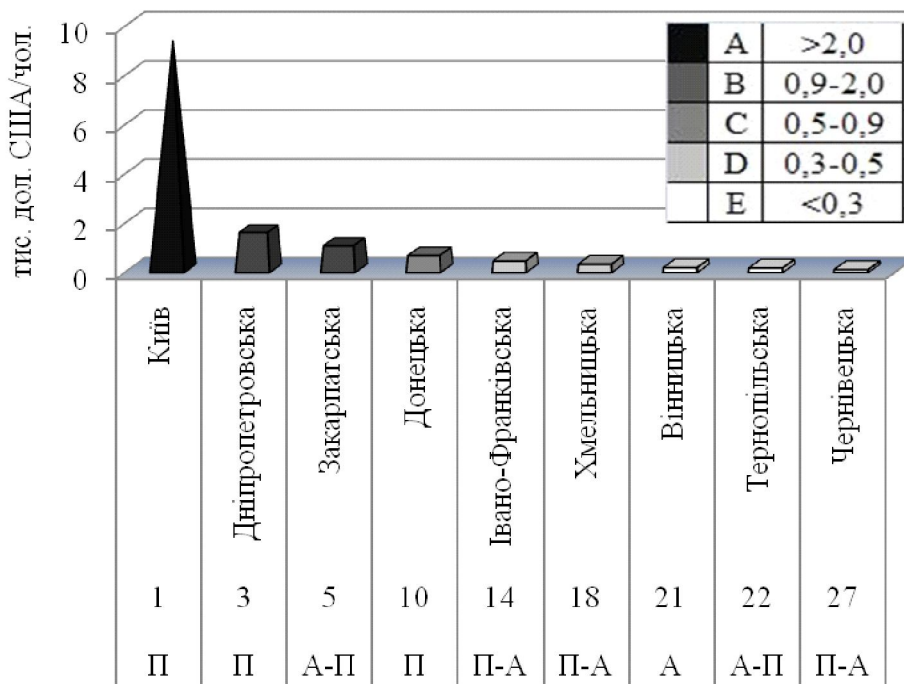

Рис. 6 Імпорт товарів на душу населення у різних регіонах за 2010 р.

Достатньо вказати істотно нижчі рівні економічного розвитку регіонів півдня Італії, півночі Великобританії, східних земель ФРН, низки районів Японії [3, с. 45].

Наявність суттєвого регіонального дисбалансу

соціально-економічного розвитку ускладнює проведення єдиної політики соціально-економічних перетворень, формування загальнодержавного ринку товарів і послуг, збільшує загрозу регіональних криз, дезінтеграцію національної

економіки. Регіональні диспропорції гальмують забезпечення високих темпів економічного зростання по всій території держави.

З огляду на вищесказане, кожному регіону доводиться самостійно вибирати свій шлях розвитку, враховуючи низку факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Виходячи з проведеного аналізу показників експорту та імпорту товарів 27-ми регіонів України за 2009-2010 рр., пропонуємо здійснити більш розширений аналіз системи внутрішніх і зовнішніх факторів формування конкурентоспроможності економіки України у регіональному розрізі та на основі отриманих результатів розробити поділ адміністративно-територіальних одиниць України на територіально-промислові райони, для кожного з яких визначити напрямки розвитку й удосконалення економічної діяльності.

Отже, спеціалізація та кооперація територіально-промислових районів створять міцний фундамент для зростання конкурентоспроможності національної економіки в цілому, що дасть змогу гідно конкурувати з іншими суб'єктами міжнародних економічних

відносин на світових ринках.

Підсумовуючи наведене вище, зазначимо, що кожна країна складає свій набір конкурентних переваг, які дозволяють їй лідирувати в світовій економіці. Жодна країна у світі неспроможна бути однаково конкурентоспроможною в усіх галузях промисловості. Тому країни здобувають успіх на міжнародних ринках лише в тих галузях, для яких внутрішні умови виявилися найбільш сприятливими, динамічними і перспективними.

Список літератури

1. Мігай Н.Б. Развитие потенциала региона как запорука підвищення його конкурентоспроможності. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ev.nuos.edu.ua/files/10mnbpyk.pdf
2. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Романюк С. Конкурентоспроможність регіонів: теоретичні і практичні підходи // Національна безпека і оборона. - 2008. - №4. - С. 44-46.

Аннотація

Вероника Товарницькая

АНАЛИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЭКСПОРТА И ИМПОРТА ТОВАРОВ КАК ФАКТОРОВ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Подается аналитическая оценка некоторых внешних факторов формирования конкурентоспособности национальной экономики, а именно экспорта и импорта товаров Украины в региональном разрезе за 2009-2010 годы, поддерживая тезис о том, что ключевым звеном в решении вопроса конкурентоспособности страны является ее регионы. Автор обосновывает идею разделения административно-территориальных единиц в территориально-промышленные районы, способствующие повышению уровня конкурентоспособности национальной экономики в целом.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентоспособность национальной экономики, глобализация, конкурентоспособность региона, экспорт и импорт товаров.

Summary

Veronika Tovarnytska

ANALYSIS OF INDICES OF EXPORT AND IMPORT OF GOODS AS FACTORS OF CREATION COMPETITIVENESS OF ECONOMY OF UKRAINE IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

In this scientific article is given analytical appreciation of some external factors of creation national economy competitiveness, namely export and import of the goods of Ukraine in the regional breakdown for the years 2009-2010, supporting the thesis that the key part in solving the question of country's competitiveness is its regions. The author has substantiated the idea of division of administrative and territorial units into territorial and industrial zones, that will promote the increasing of the level of national economy competitiveness as a whole.

Key words: competitiveness, national economy competitiveness, globalization, region's competitiveness, export and import of the goods.